

emlékezett meg. A szlovákiai magyar irodalom múlt évi könyvtermését az áprilisi számban értékelte a cseh folyóirat szemleírója.

Az előző évekkel összevetve, a Literární Měsíčník idei első öt számának anyaga határozott előrelépésről tanúskodik, mind a közölt írások színvonalát, mind a tájékozódás szélességét tekintve. A kritikai rovat esetében a legszembetűnőbb talán a színvonal-emelkedés, a terjedelembővülés sokat segített a megjelenő műveket differenciáltabban mérő kritika megerősödésének.

KISS GY. CSABA

ROMÁNIA

A Contemporanul vitái

A román szellemi élet egyik legelevenebb orgánuma a *Contemporanul* című hetilap. A régi haladó hagyományokat követő folyóirat az utóbbi időben rendszeresen napirendre tűzi az irodalmi és művészeti alkotó munkának, a szocialista kultúra fejlődésének időszerű elvi kérdéseit. Változatos formákat használ erre, esszéket, párbeszédet és kerekasztal-megbeszéléseket közöl, hogy minél sokoldalúbban megközelítse a felmerülő problémákat.

Ismerkedjünk meg a *Contemporanul* vitaanyagai közül néhányal.

A kritika bizonytalankodása az értékek meghatározásánál egyenes következménye a szépség fogalma tisztázatlanságának — ez a kiindulópontja Valeriu Râpeanu cikkének, mely feltárja a jelenség különböző okait. Szerinte az értékek zűrzavarát három egymásra ható tényező működésében fellépő hibák idézik elő, főként az engedékenység gáttalan áramlásával. A szerző nyilvánvalóan tisztában van a kritikai ítékezés nehézségeivel és a határozatlanság mélyebb okaival is, hiszen az általa említett és megrótt tényezők közül kettőt — a kritikust és a kiadót — saját személyében egyesíti. Valeriu Râpeanu ugyanis nem csupán ismert kritikus, hanem az egyik legnagyobb román könyvkiadó, az „Eminescu” igazgatója. Ezért aztán kéteyleit nem csupán elvi indoklások támasztják alá, hanem a mindennapos gyakorlat tapasztalata is: „Hol találunk olyan embereket, akiknek fejlett a művészi ízlésük és csalhatatlan az ítéletük, akiket nem befolyásolnak érzelmi mozzanatok a fiatalok alkotásainak az elbírálásában, akik nem tanúsítanak elnézést, nem tesznek engedményeket a konjunkturális követelményeknek vagy a közönség tetszésének?” Ilyen eszményi kiadói lektor vagy irodalombíró aligha található, de ez a fölismerés korántsem vezethet a tévedések és a melléfogások igazolásához vagy éppenséggel fetiszizálásukhoz. Nem lehet örökké hibákból élni — szögezi le a szerző —, a hibák csupán kivételek lehetnek, de nem válhatnak a gyakorlat alapjává és rendszerévé.

Talán ő maga is kissé részrehajló, mert a könyvkiadó V. Râpeanu a kritikus V. Râpeanut teszi felelőssé, amikor az okok okának az irodalombírálat hallgatását tünteti fel. Első pillanatban hihetetlennek tűnik a vád, hiszen köztudomású, hogy a román kritika az utóbbi években rendkívül aktív és tevékeny, soha ennyi cikk és tanulmány, esszégyűjtemény és monográfia nem jelent meg, mint most. Hogyan is lehetséges hallgatással vádolni a szüntelenül beszélő, mindenkor jelen levő kritikát? Valeriu Râpeanunak mégis igaza van: a kritika hallgat. Sajátos hallgatás ez, melyet felszíni tünetek zaja takar el. Az irodalombírálat jelentős része dialógusból belső monológá alakult, számos kritikus lemondott arról, hogy az olvasónak írjon, a

szakprobléma kizárólagos boncolgatása zártkörűvé teszi. Ezt tartja a szerző a legnagyobb hibának: a kritika „általában a legszembetűnőbb jelenségekkel foglalkozik, amelyek lehetőséget nyújtanak a legkifinomultabb szövegmagyarázatra, a legújabb és a legszubtilisabb módszerek alkalmazására”. Nehéz megcáfolni az ilyen megnyilatkozások létezését.

A belterjesség az egyik véglet, az ellenpóluson pedig a határtalan nagyilelkűség található: minden szerző tehetséges. Ha a kritika lemond az értékítéletről, akkor valóban minden megjelent könyv egyaránt értékes, illetve egyik kötet csupán annyiban különbözik a másiktól, hogy több vagy kevesebb alkalmat nyújt a sajátos elemzőmódszerek alkalmazására, a rafinált semmitmondásra. Az értékítélet mellőzése a középsernek kedvez, mert rámenősebb és kitartóbb a tehetségnél, ezáltal előnyre tesz szert, és mindig akad néhány jó barát, aki itt-ott elhelyez egy méltatást az engedékeny szerkesztőnél. S ebben a vonatkozásban V. Răpeanu igen keményen fogalmaz: „Akadnak emberek, akiktől szellemi életünk egyik-másik területe függ, akik megrekedtek egy középserű és korlátolt szemléletnél, még akkor is megelégednek az eddigi eredményekkel, ha azok rossznak bizonyultak, akik elvetik a mérészséget, hogy ne hibázhassanak, számukra a problémamentes rossz szöveg előnyösebb a valódi értéknél, amely intellektuális erőbefektetést igényelne ahhoz, hogy el lehessen fogadtatni a közönséggel.”

Mindkét véglet kizárása sokoldalú dialógussá teheti az irodalombírálatot és biztonságosabbá az értékítéletet.

Neves román esztéták ültek össze a Contemporanul kerekasztala körül, hogy a művészet szennyeződéséről mint aktív, károsodással és kórosodással fenyegető folyamatról tárgyaljanak. Mit értsünk a művészet poluálódása, vagy ahogyan a kerekasztal résztvevői nevezték, az esztétikai szennyeződés alatt? A vitát vezető V. E. Mașek, az információelméleten alapuló esztétika romániai hirdetője ezt a következőképpen fogalmazta meg: „...hamis esztétikai értékek elburjánzása vagy a hagyományos értékek degradálódása egyaránt súlyosan veszélyezteti a személyiség és az emberi tudat kifejlődését.” A vita főképpen a művészet szennyeződésének társadalmi és kulturális okait, no meg a hatékony ellenszereket kereste.

A jelenség lényegében mindig ismert volt, a giccsgyártás és -fogyasztás egyidős az árutermelő társadalommal, azonban mai jelentkezése és kihatása különbözik a régebbitől. A szocializmus összeegyeztethetetlen a giccsel, és ez mégis létezik, sőt érvényesülni szeretne ebben a rendszerben is. A vita résztvevői nem csupán a tényt állapították meg, hanem azokat a kiváltó okokat is, amelyek ennek az összeférhetlenségnek ellenére is hatnak. Grigore Smeu, akinek nemrég jelent meg igen érdekes tanulmánykötete, a Repere estetice în satul românesc (Esztétikai támpontok a román faluban), lényegbevágó észrevételeket tett a falusi környezetben végbemenő társadalmi és kulturális átstrukturálódásokkal kapcsolatban. A falusi folklórt visszaszorítja a főként díszítő jellegű városi termék, amely nélkülözi a hagyományos népművészet dekoratív jellegének belső egyensúlyát. „A nagy történelmi átalakulások kora magával hozza nemcsak a tömegek építő jellegű lelkesedését, hanem egy bizonyos cizellálatlan, kimunkálatlan érzelmi forrongást is, egy bizonyos nyers epiku-reizmust, amely keresi a maga esztétikai kifejeződését, az pedig, egyebek mellett, a giccsben ölt konkrét formát” — mondta Grigore Smeu.

Ez a megállapítás, a nyilvánvaló különbözőségeket szem előtt tartva, vonatkozatható a városra is, ahol hasonló jellegű társadalmi és kulturális módosulások mennek végbe. V. E. Mașek, Hermann István románul is megjelent könyvének tétéleiből kiindulva rámutatott arra, hogy a rendkívül gyors és tömegmértű kulturális átalakulások egyensúlyvesztést és tájékozatlanságot idéznek elő a hagyományos esztétikai ízlésben, megszakítják a folyamatosságot az immár kanonizálódott régi szokások és az új kultúra között. A városokban is hasonló a helyzet, nem csupán a beáramló falusi tömegek miatt, hanem a művelődésbe most bekapcsolódó urbánus rétegek tájékozatlansága miatt. Innen eredeztethetjük a városi kultúra könnyen és gyorsan elsajátítható formáinak elterjedését és főként a valós értékek szertelen és megemészthetetlen megközelítését. A kultúra demokratizálódásával együttjárna a giccs

elterjedése? A vita során elhangzottak olyan vélemények, hogy a giccs voltaképpen szálláscsinálója az igazi értékeknek. Talán nem is alaptalan az az elgondolás, hogy adott körülmények között a giccs a szükséges rossz szerepét tölti be, kialakít olyan szellemi igényeket, amelyeket aztán tovább lehet fejleszteni a fércmunkák teljes megtagadásáig.

A magasrendű művészi értékek nagyarányú behatolása a széles néptömegek soraiba összefügg a tömegkommunikációs eszközök — a mass media — térhódításával. A film, a rádió és a televízió elsősorban, de nem kevésbé a nagy példányszámú kommersz irodalom is, főképpen az emberek munka utáni felüdülését, kikapcsolódását és szórakozását kívánják szolgálni, ami gyakorta giccses produciók terjesztéséhez vezet, és rászoktatja a közönséget a passzív szellemi élvezetekre. A televízió számos műsora arra törekszik, hogy lekösse a nézőt, anélkül, hogy teljesen igénybe vennie mint esztétikai subjektumot — állapította meg Cesar Radu, aki arra is figyelmeztetett, hogy jelenleg a tévé néző rá van utalva arra, hogy azt a műsort nézze, amit éppen szabad ideje alatt sugároznak, függetlenül attól, hogy milyen a hangulata és lelkiállapota.

A művészi alkotások egészéhez viszonyítva a giccs fajsúlya csökkent, ellenben megnövekedett szennyező hatása. De ezt korántsem lehet a technika rovására írni. Nem a tömegkommunikációs eszközök, hanem helytelen felhasználásuk a hiba forrása — állította Jánosi János. Nem osztozik ebben a véleményében Cesar Radu, aki szerint kimutatható a mass media és a giccs közötti affinitás. Tudatosítani kell ezt a „rokonságot” — vélekedett —, másként nem lehet leküzdeni a káros hatásokat. Majd elválík, melyikőjüknek ad igazat a jövő.

KOVÁCS JÁNOS

SZOVJETUNIÓ

Magyar irodalom orosz nyelven

Négy szovjet könyvkiadó példásan összehangolt, az újabb magyar irodalmat is közelről érintő vállalkozásáról számolhatunk be az olvasónak. Az utóbbi években a klasszikusok (Jókai, Mikszáth, Móricz, Petőfi) mellett egyre sűrűbben megjelenő mai magyar költők, írók munkásságát bemutató kötetek után, egy méltán népszerű sorozat, a szocialista országok irodalmát reprezentáló tizenöt kötetes kiskönyvtár-sorozat részeként jelennek meg orosz nyelven a mai magyar irodalmat képviselő művek. A bolgár, csehszlovák, NDK-beli írók művei után most a magyar irodalmat áttekintő sorozat következik. Eddig két kötetet köszönhetünk, egy lírai és egy prózai antológiát. Mielőtt részletesebben is ismertetnénk az eddigi köteteket, nézzük meg közelebbről, hogy milyen műveket ismerhetnek meg a sorozatban a szovjet olvasók. Még ez év folyamán a könyvesboltokba kerül egy újabb antológia: a Mai magyar drámák. Ezenkívül három szerzőnk önálló kötetével ismerkedhetnek az olvasók, illetve a már korábbról ismertekkel újra találkozhatnak a sorozat keretében. Gondolunk itt elsősorban Illés Béla kötetére, bár a Kárpáti rapszódia mellett eddig még oroszul nem publikált elbeszélések is megjelennek. Ez évben jelenik meg Déry Tibor Fefelet és Németh László Égető Eszter című regénye. 1975-ben tovább folytatódik a sorozat. Ekkor lát napvilágot Darvas József kötete, amelyben a Részeg eső és a Haragos kút található. Illyés